

PASI TUUNAINEN

Selvitysprojektin alkusanat?

Heikki Ylikangas käsittelee teoksessaan Romahtaako rintama? kesän 1944 keskeisiä sotatapahtumia ja toimenpiteitä suurhyökkäyksen höllentämän järjestyksen palauttamiseksi. Ylikankaan kokonaistulkinta ja arviot aiempaa suuremmista tuolloin teloitettujen tai muuten ammuttujen kokonaismääristä antavat teoksen arvioijan Pasi Tuunaisen mielestä aiheen lukuisiin kriittisiin huomioihin. Ylikangas kaipaa laajan tutkimushankkeen aloittamista, jotta toisessa maailmansodassa kadonneiden suomalaisten sotilaiden kohtalot tulisivat selvitettyiksi.

■ Emeritusprofessori Heikki Ylikangas on ansioitunut ja tuottelias historiantutkija, joka haluaa kyseenalaistaa vallitsevia totuuksia ja ravistella nykyisiä tulkintoja. Hän on rohkeasti tarttunut arkoihin aiheisiin, minkä vuoksi hänen teoksensa ovat herättäneet runsaasti keskustelua ja hän on usein joutunut ryöpytyksen kohteeksi.

Näin on käynyt tälläkin kertaa, kun hän tuoreessa poleemisessa kirjassaan *Romahtaako rintama? Suomi puna-armeijan puristuksessa kesällä 1944*¹ tarkastelee jatkosodan varjopuolia.

Haastava tutkimustehtävä

Romahtaako rintama? -teoksen tavoitteena on ollut muuttaa kuvaamme jatkosodan

loppuvaiheista. Ylikangas on halunnut selvittää rintamakarkuruuden, pakoilun ja kieltäytymisten mittasuhteet jatkosodan vuosina sekä sen miten niihin puututtiin. Hänen keskeinen teesinsä on, että puolustusvoimat on salaillut ja peitellyt, erityisesti kesällä 1944 teloitettujen ja pidätettäessä ammuttujen kokonaismäärää. Ylikangas on tuonut julkisuuteen 89 nimen luettelon ja päättelee eri lähteitä vertailemalla, että ammuttujen kokonaismäärän täytyy olla vähintään 250, mikä on huomattavasti enemmän kuin tähän saakka on tiedetty (59 tapausta). Karkuruus ja pakoilu olivat Ylikankaan mukaan merkittävämpiä ilmiöitä kuin aikaisemmin on annettu ymmärtää. Hän argumentoi myös, että teloituksilla oli merkitystä, ja osin niiden ansiosta rintama saatiin pitämään.

Ylikankaan teema on merkittävä, ja hän on tiedostanut tehtävänsä vaikeuden. Hänen lähtökohtansa poikkeaa sotahistoriallisten teosten valtavirrasta. Ylikangas tunnustautuu selityspainotteisen tutkimussuuntauksen edusmieheksi. Näin ollen hän (s. 157) toteaa: ”Tämä (suurempi ammuttujen määrä) ei ole pelkkä olettaus; se voidaan todistaa paikkansa pitäväksi niin uskottavasti kuin todistaminen on ylipäättään historiassa ja erityisesti tämänlaatuisessa tapahtumassa mahdollista”. Ylikangas jatkaa päättelytapansa perustelua huomauttamalla, että ”täydellisen todistelun edellyttäminen heikentää ja köyhdyttää tutkimusta” (s. 34).

1. Heikki Ylikangas (2007) *Romahtaako rintama? Suomi puna-armeijan puristuksessa kesällä 1944*, Keuruu: Otava.

Hän myös muistuttaa, ettei esitä lopullista totuutta, vaan ainoastaan oman tulkintansa. Mainitsemalla erilaisia varauksia ja viitattaessaan virheiden mahdollisuuksiin hän vie aseita kriitikoiltaan. Se on järkevää, sillä huomattaviin täsmennyksiin on tarvetta. Ylikangas onkin osoittanut olevansa valmis tarkistamaan aiempia päätelmiään ja tulkin-tojaan. Hän alkoi varsin pian kirjan ilmestymisen jälkeen korjata ammuttujen nimilistaa netissä pitämässään blogissa.² Tämä teksti on kirjoitettu etupäässä lokakuussa 2007 julkaistun teoksen 2. painoksen perusteella.

Vaatimaton lähdepohja

Ylikangas on pyrkinyt todistamaan väitteensä käyttämällä kattavasti erilaisia lähderyhmiä. Hän julistaa antavansa enemmän painoa toisen käden lähteille kuin lähdepainotteiset tutkijat. Hän on käyttänyt kenttäpiispantoimiston arkistossa olevia kaatuneiden luetteloita sekä Tilastokeskuksen kuolinsyytödistuksia. Ne ovat asianmukaisia primaarilähteitä. Teoksen lähdeluettelo näyttää ensisilmäykseltä massiiviselta, mutta lähempi tarkastelu osoittaa, että Ylikangas on käyttänyt olemassa olevia primari-lähteitä varsin säästeliäästi, jopa valikoiden. Arkistotyöskentelyn keskeneräisyyden hän kuittaa itsensä ja tutkimusapulaaisensa työekonomisilla rajoituksilla (s. 189 ja 250).

Teoksen lähdepohjassa on siis tuntuvia aukkoja. Maininnan arvoinen puute on se, ettei Ylikangas ole käyttänyt päämajan hallinnollisen toimiston diaaria vuodelta 1944 (T 1915). Erityisesti oikeudenhoitotoimiston (Järj. 2) diaari olisi ollut keskeinen lähde, koska se sisältää merkinnät päämajaan saapuneista ilmoituksista: sekä teloituksista että esimiehen ampumista alaisista. Lisäksi Sota-arkiston kätköissä olisi ollut tarjolla huomattavaa lisävalaistusta ainakin Lappeenrannan tapahtumien osalta kesällä 1944. Ylikangas olisi esimerkiksi voinut hyödyntää laajemmin Etelä-Karjalassa toimineiden sotapoliisiyksiköiden ja henkilötäydennyskeskusten (1 ja 4) asiakirjoja.

Aiheen kannalta tärkeitä olisivat niin ikään olleet Lappeenrannan komendantinviraston ja asemakomennuskunnan, Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan alaisen Lap-

peenrannan evakuoituesikunnan sekä Lentorykmentti 3:n arkistot. Unohtaa ei sovi myöskään Lappeen suojeluskunnan sekä Lappeenrannassa toimineen IV armeijakunnan esikunnan alaisen ilmasuojelualuekeskuksen tuottamaa materiaalia. Aineistosta olisi selvinnyt yksityiskohtia karkureiden kiinniotoista ja se, miten IV armeijakunta tosiasiaassa järjesti henkilötäydennyksensä sekä karkurien, harhautuneiden, lomalaisien, komennuksilla olleiden ja toipilaiden palauttamisen yksiköihinsä.

Rajanvetoa

Kirjan otsikon ja sisällön vastaavuus herättää kysymyksiä. Otsikosta voi saada sellaisen vaikutelman, että teoksessa tarkastellaan Neuvostoliiton suurhyökkäystä kokonaisuutena. Näin ei kuitenkaan ole, vaan kirja käsittelee pääasiassa tapahtumia Karjalankannaksella ja Etelä-Karjalassa. Tämä herättää ihmetystä, sillä Ylikankaan ammuttujen listalla esiintyvistä henkilöistä kymmenet on teloitettu/ammuttu Laatokan pohjoispuolisilla alueilla tai kotirintamalla. Jäin näin ollen kaipaamaan Leningradin rintaman hyökkäyksen kanssa synkronoidun ja siihen olennaisesti liittyneen Karjalan rintaman offensiivin esilletuontia.

Romabtaako rintama? -teoksessa sivutaan pakoilun ja karkuruuden ohella taistelukykyä menettäneiden ja henkisesti luhistuneiden joukkojen hallintaa ja saattamista uudestaan taistelukykyiseksi. Ylikangas, joka keskittyy ensisijaisesti äärimmäisiin rankaisutoimiin, tuo esiin lyhyesti miesten moraaliin vedonneet puhuttelut, siirrot työkomppanioihin, joukkojen vahvistamisen ja täydennystoimet. Taistelussa kuluneen, taistelukunnoltaan ratkaisevasti heikentyneen ja pakokauhun valtaan joutuneen joukon taistelukykyyn palauttaminen on kuitenkin laajempi asia. Siihen kuuluu eri tahojen erilaisia toimenpiteitä, muun muassa taistelutahdon ja mielialojen kohottamiseen tähtäviä päiväkäskyjä, kannustavaa hallintaa (palkitsemisia ja ylennyksiä), lepoa, tiedotusta ja valistusta, hengellistä työtä, koulutusta ja – totta kai – myös sotaväen rikoslain määräämien rangaistusten koventamista.³

Lisäksi on aiheellista kiinnittää huomiota siihen, että Ylikangas käsittelee yhtenä kokonaisuutena teloituksia, esimiesten aseenkäyttöä sekä vartiomiesten ja poliisien rikkollisia kiinni otettaessa suorittaneita ampumisia. Tämän kaiken perusteella hän päätyy lukuihinsa. Viimeksi mainittujen kiinniottotilanteiden tuominen aiempien tapausten rinnalle on omintakeinen ratkaisu. Niin ikään Ylikangas pidentää tarkasteluperiodiaan vuosiin 1941–44, vaikka kirjan alaotsikko viittaa ainoastaan kesään 1944. Hän ei ole jostain syystä havainnut, että ns. Partasen tilasto (s. 179, 188) käsittelee juuri kesää 1944. Sen olisi voinut päätellä helposti sisällön ja asiayhteyden perusteella. Ylikangas ei ole liioin kyennyt löytämään, keitä henkilöitä Partasen lukujen takana on. Nimien ja yksiköiden selvittäminen ei olisi myöskään ollut vaikeaa.

Todisteiden salaaminen?

Ylikangas päättelee, että sotilasasiakirjojen epäjohtonmukaisuudet ja muut ristiriitaisuudet (esim. s. 224–251 ja eri kohdin) ovat todisteita teloitusten ja ampumisten salaamisesta. Hänen mukaansa Sota-arkisto ”tarjoilee sittenkin valikoidun ja muokatun, ei välttämättä todenmukaisen kuvan tapahtuneista, laadultaan arkaluontoisista teoista” (s. 10, 289). Kun Ylikangas on – mitä ilmeisimmin ylimalkaisissa tai otantatyypisissä – etsinnöissään löytänyt niukalti teemaansa liittyviä asiakirjoja, hän epäilee niitä puuttuvan. Väite on vailla pohjaa, koska dokumentteja olisi ollut läpikäytävissä huomattavasti enemmän kuin Ylikangas on tehnyt. Yhä oudompaan valoon väite joutuu, kun muistetaan Ylikankaan kelpuuttaneen mukaan myös kiinniottotilanteissa ammuttuja siviilejä. Hän on siis etsinyt sotilasasiakirjoista tietoja kiinniottotilanteissa surmatuista, vaikka kyseisistä tapauksista ei edes tarvinnut tehdä ilmoituksia päämajalle. Silti hän on vankasti sitä mieltä, että tietoja surmatuista karkureista ja kieltäytyjistä tasattiin ja osa tapauksista jätettiin tarkoituksella ilmoittamatta (s. 187–188, 315).

Ajatus siitä, että joitakin asiakirjoja olisi hävitetty erityisesti kesäkuussa 1944, on tiettyyn rajaan saakka järkeenkäypä. Tilan-

ne varsinkin kentällä lähenteli suurhyökkäyksen jälkeen sekasortoa, eikä paperitöiden tekeminen varmasti ollut tuolloin prioriteetti. Puolustusvoimien asiakirjoja tiedetään tuhoutun; näin kävi muun muassa päämajan valvontaosaston arkistolle syyskuussa 1944⁴. Ylikangas pitää esimerkiksi asiakirjoissa olevia poltettava tiedoksi lukemisen jälkeen -tyyppisiä merkintöjä todisteina salailusta (s. 136, 276). Asiaan voidaan valita toinenkin näkökulma, koska vastaavia asiakirjoja on säilynyt varsin runsaasti. Kyse lienee pikemminkin siitä, että haluttiin estää arkaluontoisten tietojen joutuminen vihollisen haltuun. Lisäksi noista asiakirjoista jäi jälkiä arkistoihin. Oikeudenhoidon liittyvien dokumenttien täydellinen puhdistaminen olisi ollut vaativa urakka. Ainakin diaareihin olisi siinäkin tapauksessa jäänyt mainintoja asiakirjojen käsittelystä, myös tieto niiden polttamisesta.

Kirjasta ei käy ilmi, että armeija itse asiansa pyrki pohtimaan Ylikankaan tutkimaa ilmiötä ja sen hoitoa, jotta olisi kyetty ehkäisemään karkuruuden ja pakoilun toistuminen. Näin tapahtui jo heinäkuun 1944 jälkipuoliskolla, ja siitä löytyy asiakirjoja valistusupseerien aineistoista. Selvityksissä käsiteltiin esimerkiksi esimiehen aseenkäyttöoikeutta ja sen vaikutusta. Johtopäätöksenä tuli, että aseenkäyttö saattoi tulla kyseeseen pakokauhun ehkäisemiseksi, ennen kuin ilmiö oli levinnyt. Näin ollen Ylikankaalla voisi olla perusteet kaivella ilmoittamatta jääneitä ampumisia erityisesti kesäkuulta 1944. On luonnollista, että epämääräisissä oloissa tapahtuneita kuolemia, jopa vahingonlaukauksia, olisi pyritty peittelemään. Surmanteot ovat saattaneet kohdistua myös vihattuihin esimiehiin. On kokonaan toinen asia olettaa, että kyse olisi ollut järjestelmällisestä salaamisesta, jonkinlaisesta salaliitosta, ja että näin olisi menetelty ai-

2. <http://blogs.helsinki.fi/hylikang/> Luettu 26.10.2007.

3. Ks. esim. Aulis Leinonen (1980) 'Joukon taistelukykyyn palauttaminen sodissamme 1939–45', teoksessa *Huoltopääällikkö 1981*, Kouvola: Huoltoupseeriyhdistys ry, 145–161.

4. Vladimir Panschin (2000) *Kasvottomien miesten sota: Päämajan valvontaosaston toiminta jatkosodassa*, Saarijärvi: Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, 7.

noastaan ”sotilaallisen tarkoituksenmukaisuuden” vuoksi (esim. s. 275–278). Sellainen olisi ollut vastoin kuolemantuomioiden langettamisen ja täytäntöönpanon pelotelo- giikkaa (vrt. s. 269).

HTK 1:n salainen lisäelin?

Lappeenrannan kaupungilla ja sen lähialueilla on merkittävä rooli Ylikankaan kirjassa. Kaupunki oli tärkeä liikenteen solmukohta, jonka kautta kulkivat paitsi sotilaat myös tuhannet länteen pyrkinneet evakot. Vaikka Ylikangas kuoppaa ns. ”Syväkurkun” levittämät Huhtiniemi-huhut (s. 261–262), hän herättää mysteerin uudelleen henkiin väittäessään, että Lappeenrannassa toiminut Henkilötäydennyskeskus 1:n (HTK 1) salainen lisäelin (ja mahdollisesti muut vastaavat) olisi laittomasti pannut täytäntöön muutamia kymmeniä teloituksia (s. 293).

Ylikangas ei kuitenkaan esitä riittävä näyttöä väitteensä tueksi. HTK 1:n asiakirjoihin tutustuminen ei laisinkaan tue Ylikankaan spekulatiivista tutkimustulosta. Sotilaiden yksiköihinsä palauttamista varten oli IV armeijakunta kehittänyt alueelleen järjestelmän, jota johti 10. sotapoliisikompania. Ajatuksena oli, että divisioonat palauttivat itse itselleen miehet lähiselustataan. Syvemmälle päässeet harhautuneet ja karkurit koottiin Lappeenrannassa sijainneelle Armilan koululle. Sen läheisyyteen perustettiin Lappeenrannan komendantinviraston osoittamiin paikkoihin yhtymien omat vastaanottopisteet. Niistä yhtymien edustajat järjestivät omien miestensä kuljetukset. HTK 1 oli vain yksi järjestelmän osa. Keskuksen päätehtävä oli rintamajoukkojen täydennyksen järjestäminen kolmesta täydennyspataljoonastaan. Sen yhteydessä toiminut lisäelin vastasi toiminnaltaan divisioonan opastuspistettä, ja sen kautta kulkivat IV armeijakunnan ulkopuolelle, esimerkiksi Itä-Karjalaan, menossa olleet.

Lukumääräeroista ja muista epätasällisyyksistä

Tekijä on siis itsekin todennut, että hänen teoksensa sisältää virheitä. Siihen on todellakin jäänyt erittäin runsaasti pikkuvirheitä ja epätasällisyyksiä, joita tarkat harrastajat

ovat havainneet ja tuoneet julkisuuteen. Lillukanvarsiin kohdistuva kritiikki on oikeutettua. Asiavirheet saattavat kertoa kiireestä sekä siitä, ettei Ylikangas ole omimmalla alueellaan. Toisen maailmansodan historia – etenkin lähteiden, organisaatioiden ja tapahtumien osalta – vaikuttaa olevan hänelle vieras. Toisaalta hän on arvostettu oikeushistorioitsija, ja teloituksissa on kyse oikeudenkäytöstä. Siinä mielessä hän on aiheen kiistaton asiantuntija.

Ylikangas leimaa Jukka Kulomaan ja Jukka Lindstedtin tutkijoiksi, jotka ovat ottaneet annettuina puolustusvoimien viralliset luvut. Silti Ylikangas myöntää, että molempien tutkimukset perustuvat huolelliseen arkistotyöskentelyyn (s. 23). Tässä kohtaa vertailua hankaloittaa se, että Kulomaa ja Lindstedt eivät ole tarkastelleet täsmälleen samaa aihetta kuin Ylikangas. Sitä paitsi tältä on jäänyt huomaamatta Lindstedtin tulos, jonka mukaan talvi- ja jatkosodassa teloitettiin kaikkiaan 67 suomalaissotilasta (talvisodassa heistä vain yksi). Kesän 1944 aseenkäyttötapauxsiakaan Lindstedt ei ole piilotellut: tuolloin niissä sai surmansa kaikkiaan 12 karkuria tai kieltäytyjää. Lindstedt on päätenyt lukuun ottamalla mukaan vartiomiehen ampumat karkurit. Varhaisemmalta ajalta tunnetaan ainoastaan yksi vastaava, Arndt Pekurisen tapaus. Näin ollen virallisten teloitusten lisäksi on ollut 13 ampumistapausta, mutta Ylikangas pitäytyy itsepin-taisesti luvussa 11 (s. 178).⁵ Toinen suurempi lipsahdus on se, että jatkosodan aikana palvelukseen saapumatta jääneiden määräksi hän ilmoittaa 30 000 (s. 199, 309), vaikka Kulomaan luku on vain runsaat 1 500 miestä.⁶

Lisäksi Ylikangas epäilee, että aiemmin ilmoitetut pakoilusta, sotapelkuruudesta ja sotilaskarkuruudesta teloitettujen määrät saattavat olla väärin perustein laskettuja. Hänen oma 89 nimen luettelonsa on varsin heterogeeninen. Vaikka on mahdollista, että lukuihin voi tulla tarkennuksia, hänen arvionsa teloitettujen kokonaismäärästä (ainakin 250 tapausta) vaikuttaa varsin korkealta. Hän esittää sen todennäköisyyspohjalta käyttämällä perusteenaan aineistosta eteen tulleen 44 kadonneen karkurin listaa.

Hän myöntää otannan pienuuteen liittyvät ongelmat. Ylikangas puhuu ”epäsystemaattisesta otannasta”, joka on toteutettu ”jokseenkin sattumanvaraisesti” (s. 247).

Epäselvien tapausten (esimerkiksi päällekkäisyyksien) varmentamiseksi sotilaskantakorttien ja niiden liitteiden tarkka läpikäynti olisi saattanut kannattaa. Lisäksi kuolinsyiden osalta olisi ollut hyödyllistä perehtyä Lääkintäkeskusarkiston (LKA) sekä 15. kaatuneiden evakuointikeskuksen (KEK) papereihin. Keskusten laatimat kuolinsyykortit ja kuolinilmoitukset sekä niiden paltjoonilta ja rykmenteiltä vastaanottamat lomakkeet kadonneista ja kaatuneista muodostavat varsin luotettavan tietokannan kuolemien syistä ja niiden ajankohdista. Kaatuneiden evakuointikeskusten hautauspäiväkirjoista ja ylösnostomerkinnoista olisi myös saattanut saada täydentävää tietoa esimerkiksi Taipalsaarelle haudatuista (s. 30–31, 262–263, 293). Ilmeisesti Ylikangas ei tunne uusien joukkojen muodostamisperiaatteita. Ainakin muutamien heinä-elokuussa 1944 teloitettujen osalta on kummallista, että he ovat kuuluneet sellaisiin joukko-osastoihin, jotka oli hajotettu jo huomattavasti aikaisemmin (JR 47 keväällä 1942 sekä JR 101 vuoden 1943 lopussa). Toki Ylikankaan käyttämiin lähteisiin on voinut jäädä virheitä.

Ylikangas on paikoin turvautunut muistitietoon. Osa hänen tapauksistaan jää sen vuoksi ”lähes varmojen” kategoriaan. Muistikuville on taipumus kertoa kokemuksesta ja sen muutoksesta. Folkloristit lähtevät siitä, että yksityiskohtavirheet kuuluvat muistitietohistorian luonteeseen eikä muistitietoa tulisi käyttää faktana. Kuvaava esimerkki muistitiedon ongelmallisuudesta on, että Ylikangas itse muistaa Sortavalan valtauksen lähes kolme vuotta väärin (s. 86).

Ruusuja

Vaikka Ylikankaan tutkimustulokset eivät juurikaan ole vakuuttavia ja *Romahtaako rintama?*-teoksen anti jää vähäiseksi, kirjaa voidaan pitää tervetulleena keskustelun vauhdittajana. Ylikangas on parhaimmillaan kuvatessaan tapahtumien taustaa ja viedesään lukijansa siihen kaaosmaiseen tilantee-

seen, joka johti puolustusvoimissa todelliseen kriisiin kesällä 1944. Kyse oli siis joukkojen herkkyydestä lähteä asemistaan ylivoimaisen puna-armeijan edetessä vauhdilla kohti Moskovan rauhan rajoja.

Karkurin poliittisella kannalla oli epäilemättä merkitystä karkaamisalttiuteen ja jopa teloitusten kohdentumiseen (s. 177, 218–222, 279–290). Tässä Ylikangas on Kulomaan linjoilla. Teloitettujen joukko koostui etupäässä työmiehistä ja käsityöläisistä. Kysymys politiikan ja palvelusmotivaation suhteesta saattaa sittenkin olla varsin monisäikeinen (esim. onko parikymppinen mies vielä välttämättä poliittisesti kovin valveutunut?). Asian selvittämistä vaikeuttaa se, etteivät poliittiset tai ideologiset motiivit yleensä käy kuulustelu- tai muista oikeudenkäyntiasiakirjoista ilmi.⁷

Ylikangas on varmasti osittain oikeassa todetessaan, että teloituksilla oli toivottu vaikutus. Ne autoivat omalta osaltaan vahvistamaan taistelukykyä, eikä rintama pääsyt romahtamaan (s. 315). Toisaalta on silmiinpistävää, että ainakin kesällä 1944 viralliset teloitukset toteutettiin myöhässä. Huomattava osa niistä pantiin täytäntöön siinä vaiheessa, kun rintama oli saatu vakautetuksi, eikä Stavka enää tosissaan suunnitellut maamme valtaamista.⁸ Tämä ei tietysti voinut olla suomalaisten tiedossa.

Teoksen ansioksi on laskettava Ylikankaan pyrkimys kokonaistulkintaan ja laillisuusnäkökulman korostamiseen. Hänen

5. Jukka Lindstedt (1999) *Kuolemaan tuomitut. Kuolemanrangaistukset Suomessa toisen maailmansodan aikana*, Vammala: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 203, 561.

6. Jukka Kulomaa (1995) *Käpykaartiin? 1941–1944. Sotilaskarkuruus Suomen armeijassa jatkosodan aikana*, Helsinki: Painatuskeskus, 47–49.

7. Kulomaa (1995) 67, 326.

8. Petroskoin yliopiston historian professori Juri Kilinin mukaan Leningradin rintaman Kannaksella hyökkäneiden joukkojen hyökkäyskyky oli käytännössä ehtynyt jo 29.6.1944 eli Tali-Ihantalan taistelun keskivaiheessa. Kilin toteaa, että puna-armeijan suurhyökkäys Kannaksella päättyi 14.–15.7. Myös Karjalan rintaman päävoimien hyökkäys pysäytettiin U-aseman eteen 14.–17.7. Näin ollen Stavka ei enää heinäkuun puolivälin jälkeen käytännössä tavoitellut Suomen armeijan lyömistä ja maan valtaamista tai suunnitellut voimakasta jatko-*hyökkäystä*. Tiedonanto Juri Kiliniltä 30.10.2007.

esityksensä on pääosin looginen. Ylikangas on taitava sanankäyttäjä, joten hänen tekstinsä on nautinnollista luettavaa. Kirjassa on jopa dramaattisia käänteitä (Paasosen viholistilannekatsaus 19.6., Heinrichsin käsky 20.6. ja lainmuutos 4.7.).

Kohti suurempaa varmuutta

Ylikangas on ilmoittanut jatkavansa kesken jäänyttä urakkaansa. Samalla hän heittää haasteen valtiovallalle ja tulevalle tutkimukselle testata esittämiensä tutkimustulosten paikkansapitävyys.

Toivottavasti kirjan saaman julkisuuden seurauksena käynnistetään Kansallisarkis-

ton hallinnoitavaksi suomalaisten kadonneiden kohtaloihin keskittyvä selvitysprojekti, jollaiseen myös Ylikangas viittaa (s. 250, 317). Sellaisen nuo runsaat 5 300 kadonnutta toki ansaitisivat siinä missä vuosina 1914–22 surmansa saaneet tai vuosina 1939–45 menehtyneet sotavangit taikka Saksaan ja Neuvostoliittoon luovutetut henkilöt. Samalla saataisiin kaivattua lisävalaistusta siihen, onko kadonneiden joukkoon esimerkiksi upotettu teloitettuja karkureita. Lisäksi kuvamme jatkosodasta, etenkin sen loppuvaiheista, voisi edelleen täsmentyä. Selvitysprojektin aikaansaamisessa olisi jo yhdelle kirjalle saavutusta kerrakseen. ■